

—ЗІБРАННЯ ТВОРІВ—

Г Р И Г О Р І Й
С К О В О Р О Д А

С О Н
Л И С Т И

ПОВНА АКАДЕМІЧНА
ЗБІРКА ТВОРІВ
ТОМ IV
ЗА РЕДАКЦІЄЮ
ПРОФ. ЛЕОНІДА УШКАЛОВА

ХАРКІВ
«ФОЛІО»
2023

Купити книгу на сайті kniga.biz.ua >>>

ЛИСТИ

До Михайла Івановича Ковалинського¹

1

[Харків] 26 (27?) травня 1762 р.

Salve, adolescens omnium dulcissime,
Pretiosissime mi Michaël!

Simul atque digressi sumus e concione, subito subiit animum meum mira miseratio tuû, mirumque desiderium, et egomet me ἐπέπληξα, quod te non invitavi in Musaeum meum, reliquorum socius ut esses, cum praesertim non sine dolore animi te esse apparet in praesentia tum ob alia, tum ob optimum avunculum tuum²; quod ego eximiam tuam in propinquos interpretor pietatem. Sed ego non miror, te juveniculum saepe timore, semper pudore impediri, ne ad me ventites. Ego Veteranus, quod saepe trepidem, egomet mihi valde displiceo, ignavum et mollem vocitans, et objurgans. Crede mihi, mi anime, et hodie me timore puerili esse victum, quo minus auderem te invitare. O utinam pectus introspiceres! Sed quando ego tibi persuadebo, me tua causa omnia contemnere, omnia vincere, ferreque paratum, quod aliquando succumbo, pensabimus ignaviam τῆ ἀνδρίας. Sed accipe, o carissime, verba Die S[ancti] Spiritus ex eodem: Πάντες ἦσαν προσκαρτεροῦντες ὁμοθυμαδὸν τῆ προσευχῇ καὶ τῆ δεήσει. cap[ut] act. 1: 14³.

Vale, mi anime! Tuus Gregor[ius] S[abbin]

• 3 •

Купити книгу на сайті kniga.biz.ua >>>

•—————•
*

Здрастуй, найприємніший з усіх юначе,
мій дорогоцінний Михайле!

Як тільки ми розійшлися після зібрання, мою душу раптом охопив жаль за тобою і сильне бажання тебе бачити, і я *став жалкувати*, що не запросив тебе в мій музей, щоб ти був у товаристві інших, особливо тому, що ти, очевидно, був трохи засмучений як з інших причин, так і через прекрасного твого дядечка, що я пояснюю почуттям тієї виняткової поваги, з якою ти ставишся до своїх родичів. Але я не здивуюсь, якщо ти, юначе, утримуєшся від відвідування мене іноді через страх, а завжди через сором'язливість. Що я, старий, іноді побоююсь, – за це я себе зовсім не хвалю, називаючи й лаючи себе лінивим і слабким. Повір мені, душе моя, що я і сьогодні піддався дитячому страху, не насмілившись запросити тебе. О, якщо б ти міг зазирнути в моє серце! Та коли мені вдасться переконати тебе, що я готовий знехтувати всім, усе перемогти й знести, тоді те, що іноді я виявляю слабкість, постараюсь урівноважити *мужністю*. Але ось тобі, мій дорогий, слова про день Св[ятого] Духа, які йому ж таки й належать: *“Вони всі однодушно були на невпинній молитві”* Дії, гл[ава] 1: 14.

Бувай здоров, моя душе!
Твій Григор[ій] С[авич].

2

[Харків] 9 липня 1762 р.

Desideratiss[ime] amice Michaël.

Discedis jam a nobis. Abi igitur quo te tua pietas et utilitas vocat: abi auspice Christo, eodem duce redibis. Faxit Jesus, ut carissimos parentes tuos utraque parte valentes feliciterque agentes domi invenias, nihil turbae, omnia in tranquillo! Custodiat gressus tuos cum optimo tuo fraterculo⁴ sublimis

• 4 •

Купити книгу на сайті kniga.biz.ua >>>

• ————— •

Custos Ille Israelis, ne quid inter eundum mali accidat in via.
Domi autem sic recreaberis, ut tamen nimium otium fugias.
Nam

ἐπὶ πᾶσι μέτρον ἄριστον.

In omnibus modus optimus⁵.

Ex nimio nascitur satietas, ex satietate taedium, e taedio aegritudo animi, et quisquis ista parte laborat, sanus dicendus non est. Nullum autem tempus ineptum est ad bonarum literarum studium, et qui modice, sed perpetuo discit praesenti et venturae vitae pro futura, huic discendi non est labor, sed voluptas. Qui cogitat de doctrina, amat doctrinam, et qui amat, nunquam non discit, etiamsi in specie videatur otiosus. Qui vere amat rem aliquam, is praesentia rei amandae modice videtur delectari; at cum absens factus est, tum demum acerrimum morsum amoris sentit. Quorsum haec? Quia nisi toto pectore amaveris bonas literas, frustra fit omnis labor: alioquin amor in medio etiam otio inquit meditataturque, et cum maxime abstrahitur, tum propensissime ad discendum fertur. Satis scio te amare studia, neque dico, ut tibi calcar addatur sponte plus quam satis currenti in studio literario, praesertim hoc feriarum tempore, sed ut cognoscas, quid sentiam, et sic sum homo, ut nulla mihi satietas sit garriendi cum amicis. Existima autem hominibus pietatis amantibus jucundissimos esse adolescentulos et pueros candidos felicique ingenio natos, quales Isocrates⁶ παιδας θεῶν, id est liberos Deorum appellare solebat⁷, qui mihi occasio exstiterit sanciendae tecum amicitiae, quam mihi gratulor. Ne quid igitur nos in absentia desideres, visum est aliquot pias graeculas sententias seu μνημόσυνον id est monumentum aliquod, adscribere. Quoties libebit mecum loqui, inspicias haec dicta, et sic mecum videberis confabulari, cogitans, qualibus de rebus amicus tuus sermones caedere gaudet. Prima Unde grates habeo optimo avunculo tuo πρώτοιερῆ R[everendi]ss[im]o Patri Petro⁸ itaque sententia haec esto:

1. Κάλλιστον ἐφόδιον^a ἐν τῷ γήρατι^b ἡ σοφία id est: optimum viaticum in senectute σοφία sive παιδεία id est doctrina, nam senem hominem omnia deserunt praeter doctrina.

2. Σεμνὸς ἔρωσ ἀρετῆς^b. Magnificus amor virtutis. Non possunt enim non veneratione prosequi eum, quem conspiciunt virtutis esse domicilium. Ubi enim virtutis amor, ibi majestas sit oportet.

3. Φίλους ἔχων, νομίζε θησαυροὺς ἔχειν. – Amicos habens, puta thesauros habere (te). Nihil, inquit Seneca, aequè oblectaverit, quam fidelis amicitia⁹.

4. Χαλεπὰ τὰ καλὰ – difficilia pulchra¹⁰.

5. Ὀλίγη πρὸς κακότητα ὁδός^{1d}. – Brevis ad nequitiam via. Sed accipe unam ex sacris literis: Paulus ad suum Timotheum epist. 1 cap. ultimo:

Ἔστι δὲ πορισμὸς^a μέγας ἡ εὐσέβεια μετὰ αὐταρκείας¹¹.

Est autem quaestus magnus pietas cum continentia.

Pietatis est venerari Deum et amare proximum; αὐταρκεία dicitur latine aequitas animi¹², quae sortem suam boni consulit. Haec tibi erunt monumentum nostri; tu boni consule. Vale, mi desideratissime, mi Michaël, cum optimo tuo fraterculo Gregorisco, provehat vos Christus in dies ad meliora virtutis incrementa!

Novus amicus tuus Greg[orius] Sk[oworoda]¹³.

Iulii 9, 1762.

^a Ἐφόδιον ab ὁδὸς via [Ἐφόδιον вид ὁδὸς – дорога (лат.)].

^b Τὸ γήρας, γήρατος – senectus [Τὸ γήρας, γήρατος – старість (лат.)].

^b Σεμνὸς – gravis, ponderosus; ἔρωσ, ἔρωτος – desiderium, amor [Σεμνὸς – поважний, важливий; ἔρωσ, ἔρωτος – бажаний, любов (лат.)].

¹ Ὀλίγος – brevis, parvus; κακότης, κακότητος – nequitia, malitia [Ὀλίγος – короткий, малий; κακότης, κακότητος – безчестя, зло (лат.)].

^a Πορισμὸς – vectigal [Πορισμὸς – прибуток (лат.)].

• ————— •

*

Найжаданіший друже Михайле!

Ти вже покидаєш нас. Що ж, рушай туди, куди кличе тебе благочестя й користь, іди з Христом, з ним-таки й повертайся. Нехай пошле Ісус, щоб ти знайшов своїх найдорожчих батьків удома здоровими та щасливими; бодай не знають вони жодних тривог і хай пробуває все в мирі! Нехай охороняє стопи твої та твого милого братика той високий страж Ізраїля, щоб у дорозі не сталося якогонебудь лиха! Удома відпочивай, але уникай і надмірного неробства, бо

ἐπὶ πᾶσι μέτρον ἄριστον –

у всьому найкраще триматися міри.

Надмірність породжує пересит, пересит – нудьгу, нудьга ж – душевний смуток, а хто хворіє на це, того не можна назвати здоровим. Немає години, не придатної для занять корисними науками, і хто помірно, але повсякчас вивчає предмети, корисні як у цьому, так і в майбутньому житті, тому навчання – не труд, а втіха. Хто думає про науку, той любить її, а хто її любить, той ніколи не перестає вчитись, хай би зовні він і здавався бездіяльним. Хто по-справжньому що-небудь любить, той, доки улюблений предмет із ним, не відчуває, здається, від цього особливої втіхи, але як тільки цього предмета не стане, він уже переживає найжорстокіші любовні муки. Чому так? Тому що, коли не любити всією душею корисних наук, то весь труд буде марним. Зрештою, любов, навіть при бездіяльності, досліджує й розмірковує, і що більше відходить від занять, то сильніше прагне до них. Мені добре відомо, як ти любиш наукові заняття, і я зовсім не хочу сказати, що тебе треба заохочувати, оскільки ти більш аніж достатньо виявляєш завзяття на ниві науки. Особливо таке спонукання недоречне зараз,

• 7 •

Купити книгу на сайті kniga.biz.ua >>>

• ————— •

під час канікул. Я пишу про це тільки для того, щоб ти знав, що я відчуваю, а я така людина, яка ніколи не може насититися розмовою з друзями. Зваж і на те, що людям, які люблять благочестя, особливо приємні чисті душею юнаки й отроки, від природи нагороджені щасливими здібностями. Ісократ зазвичай називає їх *παῖδας θεῶν*, тобто Божими дітьми. Тому я шлю подяку твоєму чудовому дядечкові, *προτοερεῖο*, превелебному отцю Петрові за те, що він допоміг мені зав'язати з тобою дружбу, яку я вважаю для себе щастям. А щоб у розлуці зі мною ти не тужив, я вирішив написати для тебе кілька благочестивих грецьких сентенцій, *μνημόσυνον*, тобто пам'ятку. Як тільки з'явиться в тебе бажання поговорити зі мною, поглянь на ці вислови, і тобі здасться, ніби ти розмовляєш зі мною; згадуй при цьому, які розмови любить вести твій друг. Отже, перша сентенція нехай буде така:

1. *Κάλλιστον ἐφόδιον ἔν τῷ γήρατι ἡ σοφία*. “Найкращий пугівник у старості – це *мудрість*”, або *παιδεία*, тобто наука, бо людину в старості залишає все, крім науки.

2. *Σεμνὸς ἔρωσ ἀρετῆς*. “Священна любов до чесноти”. Бо не можна не поважати того, в кому вбачаєш оселю чесноти, адже де любов до чесноти, там має бути святість.

3. *Φίλους ἔχων, νομίζε θησαυροὺς ἔχειν*. “Маючи друзів, вважай, що ти володієш скарбом”. Ніщо, каже Сенека, так не радує, як вірна дружба.

4. *Χαλεπὰ τὰ καλὰ*. “Прекрасне важке”.

5. *Ολίγη πρὸς κακότητα ὁδός*. “Короткий шлях до зла”. Але прийми один вислів зі Святого Письма. Павло в 1-му посл[анні] до свого Тимофія (остання гл[ава]) пише:

Ἔστι δὲ πορισμὸς μέγας ἡ εὐσέβεια μετὰ αὐταρκειᾶς.

“Великий же зиск – то благочестя із задоволенням”.

Благочестю властиво шанувати Бога й любити ближнього. *Αὐταρκεία* по-латинськи називається душевним

спокою, при якому людина задоволена своєю долею. Оце тобі на пам'ятку від мене: будь задоволений тим, що маєш. Бувай здоров, мій найжаданіший, мій Михайле із твоїм прекрасним братиком Грицем. Нехай допомагає вам Христос день у день краще зростати в чесності.

Твій новий друг Григ[орій] Ск[оворода].

9 липня 1762 року.

3

[Харків, кінець серпня – початок вересня 1762 р.]

Mi Michaël,
gaude in Domino.

Si tibi publice discere graecam linguam non licuit non tam ob nimium laborem, quam per quorundam improbum conatum, non ideo tibi clypeus, ut ajunt, est abjiciendus. Paulatim privatim disces et omnino, si me amas, disces. Clarissimum argumentum mihi tui in me amoris futurum existima, si amaveris graecas Musas; et si tibi gratus est noster tui amor, tantisper eum duraturum scias, dum virtutem καὶ ἑλληνικὰ Γράμματα veneraris et expetis. Imitare igitur palmam, quae quo gravius petrae avulsae saxo premitur, eo procerius pulchriusque sursum erigitur¹⁴. Haec est illa arbor, quae victoribus Martyribus in manus datur, ut videre licet in picturis¹⁵. Furtivis horis quotidie, paululum quidem certe, sed, inquam, quotidie aliquid, velut in stomachum, vocabulum aut sententiolam in animum injice, ac ceu igni alimentum paulatim appone, ut alatur et crescat animus, non obruatur. Quo lentius disces, eo fructuosius. Lenta perpetuitas spe majorem acervum accumulatur. Opera manuductoris, si forte opus erit, praesto est. Habes multos ex condiscipulis, qui admoneant, siquid dubites. Quodsi mea etiam opera uti volueris, nihil mihi gratius erit. Ad hoc nisi me Avunculi tui R[everendi]ss[imi] P[atris] Petri

---

meritum et benevolentia obligasset, ipsa nostra amicitia satis incitamento erat futura.

Amicus tuus Greg[orius] Skoworoda.

Si quid pecunia opus erit mutuâ, ut solet accidere, noli quaerere alios tibi creditores praeterquam me, nisi forte putas hic quemquam alium humaniorem erga te esse, quam me tibi. Scio te nimii esse pudoris, et málo in hanc partem pecces, quam in diversam, interdum tamen deponendus est pudor in honestis quidem rebus solis, ubi praesertim urget necessitas. Et stultitia est id pati, quod fugere possimus. An metuis, ne te pauperem existimem et in paupercula domo natum, si venias rogaturus mutuuum? Ah non is sum, sed qui jam pridem cecini laudes paupertati. Aliis inservio cur non tibi et tuis? Si ipse puderis, mitte Alexiolum nostrum¹⁶, facile rem conficies. Caeterum si quis forte grammatophorus contingeret в Олшанку¹⁷, significabis mihi per eundem Alexiscum. Sum omnino [...]¹⁸

*

Мій Михайле,
радій у Господі!

Якщо тобі не дозволено офіційно вивчати грецьку мову не так через те, щоб не переобтяжувати тебе, як унаслідок нерозумного втручання деяких осіб, то тобі зовсім не слід іще, як то кажуть, складати зброю. Приватним способом ти можеш потроху вивчати її, та й узагалі, якщо ти любиш мене, то вивчиш її. Май на думці, що найкращим доказом твоєї любові до мене буде твоя любов до грецьких Муз, і якщо тобі дорога наша любов, то знай, що вона буде тривати доти, доки ти будеш шанувати доброчесність і *еллінську літературу*. Отже, наслідуй пальму: що сильніше її стискає скеля, то швидше

й прекрасніше здіймається вона догори. Це – те дерево, яке дається в руки переможцям-мученикам, як можна бачити на іконах. Викроюй якусь часину й щодня потроху, але обов'язково, кажу, саме щодня, підкидай щось у душу, мов у шлунок, слово або вислів і немов до вогню підкидай потроху поживи, щоб душа живилася й росла, а не пригнічувалась. Чим повільніше будеш вивчати, тим плодотворнішим буде навчання. Повільна постійність накопичує кількість більшу від сподіваної. Допомога керівника, якщо в ній буде потреба, забезпечена. Серед товаришів у тебе є такі, які підкажуть тобі, якщо в чомусь не впевнений. Коли ж схочеш користуватися моєю допомогою, то для мене не буде нічого більш приємного. Якщо б до цього мене не зобов'язували послуги й добродійства твого дядечка, преподобного отця Петра, то сама наша дружба була б для того достатнім приводом.

Твій друг Григ[орій] Сковорода.

Коли тобі треба буде позичити якусь суму грошей, як це трапляється, то не шукай собі інших кредиторів, окрім мене, якщо ти не думаєш, що в цій справі хто-небудь інший буде щодо тебе делікатнішим, аніж я. Я знаю, що ти надзвичайно сором'язливий, і вважаю за краще, щоб ти грішив у цей бік, а не в протилежний, однак іноді варто відкинути сором'язливість, звісно, тільки в чесних справах, а надто тепер, коли цього вимагає необхідність. І безглуздям було б терпіти те, чого можна уникнути. Невже ти боїшся, що я вважатиму тебе злидарем або таким, що походить з бідної родини, якщо ти прийдеш за позичкою? О, я не такий, я вже раніше прославив бідність. Я роблю послуги іншим, чому ж не робити їх тобі й твоїм? Якщо ж ти сам соромишся, тоді пошли нашого

Олексійка; ти швидко влаштуєш справу. Втім, якщо випадково буде листоноша (в Олшанку), сповісти мене через цього ж таки Олексійка. Я зовсім...

4

[Харків, початок вересня 1762 р.]

Salve, mea unica voluptas,
Michaël mellitissime!

Quoniam tam angelice amas Davidicos psalmos¹⁹, dici nequit, quantae mihi est hoc voluptati. Accendis tali tuo tantoque ingenio quotidie novos in me tui igniculos, quos, quoniam ex virtute sunt nati, immortales fore confido. Nihil nunc dicam de stylo tuae schedulae. Crede mihi, Erasmum nostrum²⁰ visus sum audire, adeo latino spirat spiritu. Vale, mi anime! Versus utcunque, licet sunt pulcherrimi, aliquantulo adjutos tamen propediem remittam, saltem ut modulationi vocis sint aptiores. Tu perge talis esse, qualis es.

Tuus Gregorius.

Ipse docebo cum organo pueros, interim jubebis Maximiscum nostrum²¹ utcunque musicas notas praemollire. Quando me ad te vis venire, scribes.

*

Здрастуй, моя єдина радосте,
Михайле найдорожчий!

Не можу тобі сказати, як мені приємно те, що ти такою янгольською любов'ю любиш Давидові псалми. Такими великими властивостями твоєї душі ти щодня запалюєш у мені нові вогники любові до тебе, які, народжені з чесноти, будуть, я впевнений, вічними. Нічого тепер не скажу про стиль твого листа. Повір – мені

• 12 •

Купити книгу на сайті kniga.biz.ua >>>

здавалось, що я чую нашого Еразма, настільки твій лист пройнятий латинським духом. Бувай здоров, моя душе! Вірші, наскільки це можливо, прекрасні. Невдовзі я їх тобі поверну в дещо виправленому вигляді, щоб зробити їх придатнішими для декламування. Ти ж і надалі будь таким, який ти тепер.

Твій Григорій.

Сам я проводитиму з хлопцями навчання в супроводі органа, тим часом подбай про те, щоб трохи підготувати до співів по нотах нашого Максимка. Напиши, коли саме я маю до тебе прийти.

5

[Харків, середина вересня 1762 р.]

Salve, carissimum nobis ζῶον,

Michaël mellitissime!

Cum mature e ludo descendissem, cumque quod agerem quaerere coepissem, ecce tibi repente in oculos nostros proles illa, quam nostri, opinor, vocatur nescis, qui? vocatur Michaël. Tu, inquam, subito animo meo obversari coepisti. Nunquam enim cum meis Musis congregior, quin te animo videam, videarque tecum Musarum amoenitates lustrare καὶ τὸν Ἐλικῶνα²² peragrarē, teque iisdem rebus ac iisdem Camaenarum²³ voluptatibus deliciari putem. Et certe quidem ad perfectam illam veramque amicitiam, quae sola maxime edulcat vitae molestias, imo vivificat, non solum pulchra virtus, geniorumque similitudo, sed etiam studiorum requiritur. Non enim perfecte conveniet inter diversorum studiorum homines. Et permulti hoc ipso nomine esse mihi justī amici nequeunt, quod literas non didicerunt; aut didicerunt quidem, verum a meo ingenio alienas. Etiam si caetera omnia sunt similia. Fateor apud te affectum meum.

Equidem te amarem, etiamsi prorsus esses ἀναλφάβητος, propter candorem scilicet ingenii tui, honestarumque rerum appetentiam, ut alia taceam, etiamsi plane rudis rusticus esses. At vero nunc cum video te ad Graecanicas literas (quas quomodo amem, quid ego tibi dicam?) mecum incitari adque humaniorem illam literaturam, quae omissis gerris Siculis, ut dicitur, pulchra simul et utilia spirat, tantus in animo meo amor tui invalescit, ut de die in diem major crescat, nec quidquam mihi in vita dulcius, quam tecum tuique similibus garrere. Sed avocor. Vale, Michaël! Compose mihi tres quatuorve versiculos ac ad me trans mitte. Quos, rogas? Quos libet, nam tua omnia placent. Bene facis et pie, mi anime, quod custodem praefecisti Maximiscum²⁴ aegroto fraterculo. Ceterum ne temere audias quoslibet medicinam indicantes. Nullorum enim artificum major copia apud vulgum, quam medicorum, et tamen nihil minus vulgus novit, quam morbos curare. Praeter vulgaria simplicia medicamenta, respue omnia. Venae sectionem²⁵, aut castapotia (проносія) fugato tanquam anguem. Et si volueris invises nos confabulatu ros hac supra re hodie.

Tui amantissimus Greg[orius] Sabbin²⁶.

*

Здрастуй, найдорожча мені *істото*,
наймиліший Михайле!

Коли я у звичний час виходив зі школи й став думати про те, що мені треба робити, перед моїми очима раптом з'явилась людина, котру, я думаю, ти знаєш. Як її звуть? Звуть її Михайлом. Ти, кажу, став несподівано з'являтися у моїй душі. Коли я зустрічаюсь зі своїми Музами, то завжди бачу тебе у своїх думках, і мені здається, що ми разом втішаємось принадами Муз і разом ходимо по Гелікону. Я впевнений, що ти втішаєшся тими ж самими речами, тими ж самими принадами Камен. Справді-

---

бо, для повної й істинної дружби, яка єдина найбільше пом'якшує прикрощі життя, ба навіть оживляє людей, потрібна не лише прекрасна добродішність і подібність не самих тільки душ, але й занять. І саме з цієї причини справжніми моїми друзями багато хто не може бути, бо вони не вивчали наук, або ж якщо й вивчали, то такі науки, які чужі моїм розумовим нахилам, хоч у всьому іншому вони й подібні до мене. Признаюсь тобі в моїй до тебе прихильності: я любив би тебе навіть тоді, якби ти був геть *неписьменним*, любив би саме за ясність твоєї душі та за твоє прагнення до всього чесного, – не кажу вже про все інше; любив би тебе, хоч би ти був зовсім неосвіченим і простим. Тепер же, коли я бачу, що ти разом зі мною захоплюєшся літературою греків (як я їх ціную, мені немає потреби говорити тобі) і тією гуманітарною літературою, котра, якщо відкинути сицилійські жарти, як кажуть, надихає на все прекрасне й корисне, – то в моїй душі утверджується така любов до тебе, яка зростає з кожним днем, і для мене немає у житті нічого приємнішого, ніж балакати з тобою й тобі подібними. Але мене кличуть. Бувай здоров, Михайле! Склади для мене три або чотири віршики й перешли їх мені. Які? – спитаєш ти. А які хочеш, бо все твоє мені подобається. Ти добре й благочестиво зробив, моя душе, що поставив Максимка сторожем до хворого братика. Однак не слухай необачно випадкових людей, які радять ті або інші ліки. У жодній галузі в народі немає такої великої кількості знавців, як у медицині, і немає нічого такого, про що народ так мало знав би, як про лікування хвороб. За винятком загально-вживаних простих ліків, відкидай усі. Кровопускання й очисного пиття [проноснія] уникай, наче отруйної змії. А якщо хочеш, зайди до мене, і ми з тобою про це сьогодні поговоримо.

Вельми люблячий тебе Григ[орій] Савич.